

Jazykový vynálezce Hyman Kaplan se narodil ve znamení Vah (jako objevitel Kryštof Kolumbus, ke kterému se hrdě hlásí).

Příběhy o jeho dobrodružstvích se ale rodily ve znamení seriálu.

Na počátku byla povídka, kterou v roce 1932 poslal do týdeníku The New Yorker mladý sociolog Leo Rosten. Odehrávala se ve večerní škole pro dospělé, kde se přistěhovalci z různých koutů světa učí anglicky. Daleko vážněji a soupeřivěji než malí školáci, jenže o tuto vážnost usilují jazykem, který ještě neovládají. Povídka vzbudila takový zájem, že Rosten napsal z téhož prostředí druhou a třetí, a nakonec jich měl tolik, že je v roce 1937 mohl spojit do knížky. Jmenovala se **Studia pana Kaplana**, podle nejhorlivějšího žáka ve třídě. Tento „číhač na pánský saky“ v továrně na konfekci se totiž zmocňoval jazyka své nové vlasti s tak osobitou logikou a fantazií, že při tom „sestříhal“ a „sešil“ jazyk téměř nový.

Tak jako grotesky s oblíbenými komiky vznikaly na pokračování, i příběhy jazykových klaunů volaly

po nových pokračováních, ale Rosten s nimi nespěchal, spokojil se s novými vydáními první „série“. Skrze tu poznali pana Kaplana i čeští čtenáři, když v roce 1946 vyšla ve zpracování Pavla Eisnera pod názvem **Pan Kaplan má třídu rád**. Eisner zaměnil angličtinu v ústech Rostenových přistěhovalců za češtinu, aniž je přestěhoval z newyorské večerní školy do Prahy. Jeho počestný „Pan Kaplan“ se brzy stal četbou tak populární, jako by šlo o původní humoristickou četbu. Kaplanovské výroky kolovaly jako okřídlené citáty a ohmatané výtisky se staly brzy vzácností, tím víc, že v pounorových dobách neměly příběhy o „emigrantech“ naději na nové vydání. To muselo počkat až do roku 1970, ale ještě předtím, počátkem slibných šedesátých let, pronikl pan Kaplan na rozhlasové vlny v četbě na pokračování, kterou připravila brněnská literární redakce. Populární komik Jiří Štuchal, navíc výborný imitátor, rozehrával před mikrofonem všechny postavy v Kaplanově třídě včetně ušlechtilého profesora Parkhilla.

O několik let dříve, roku 1959, přibylo ke kaplanovskému „seriálu“ pokračování v angličtině, nazvané **Návrat Hymana Kaplana**. Nová knížka potěšila staré

příznivce a získala mnoho nových. Svaz amerických ošetřovatelek poslal autorovi petici, aby k přebalu knihy bylo připevněno varování, „protože někteří naši pacienti v pooperačním stavu se panu Kaplanovi smějí tak silně, že by jim mohly prasknout stehy“.

V roce 1963 měly vyjít obě knížky v jednom svazku. Pětapadesátiletý autor si svá dílka znovu přečetl, protože ho nakladatelé požádali o předmluvu, a dostal chuť napsat je znovu a jinak. S novými situacemi a postavami vedle starých, s novými gagy vedle známých. „Ve čtyřiceti je člověk lepší vypravěč než ve dvaceti, v šedesáti má jistější ruku než ve třiceti...“ Přepsaná a rozšířená série se stala základem pro další českou variaci, poprvé vydanou v roce 1987 s názvem **Pan Kaplan má stále třídu rád**. Také tu přijali čtenáři s chutí a zájmem, který dodnes neslábne. Byl jsem rád, že jsem Leovi Rostenovi mohl skoro až do konce jeho života (1997) posílat zprávy o zážitcích, které mi mnozí z nich svěřovali, například o tom, jak pro neutišitelný

smích nad panem Kaplanem byli nuceni vystoupit z dopravního prostředku, anebo jak touto četbou zahánějí bolest či depresi.

V tomto duchu se v devadesátých letech rozvinul také rozhlasový seriál Pan Kaplan má stále třídu rád, jehož podtitul zněl „Jazyková hra na pokračování“. Chtěl jsem, aby se dramaturgie školních příběhů obešla bez vypravěče a rozvíjela se jen v dialozích a prudkých diskusích, pro atmosféru ve třídě tak příznačných.

To ovšem vyžadovalo, aby se do nich zapojovalo co nejvíce aktérů večerního vyučování, nevyjímaje ani pedagogy, v Rostenově knize –

kromě profesora Parkhilla – jen letmo načrtnuté. Jazyková hra rozhlasového seriálu se tedy neomezuje na hru se slovy, ale přechází do hry s motivy a nápady mluvčích, s jejich vzájemnými vztahy a konflikty, které právě kvůli jazyku vznikají.

Pan Kaplan by o tom mohl napsat celé seriály. A taky že napsal.

Antonín Přidal (kráceno)